

O‘QITUVCHILARDA FASILITATORLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH

*Boymirzayeva Nafisaxon Baxodir qizi
Andijon davlat universiteti
Umumiy pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi*

Anotatsiya: Maqolada fasilitatsiya va fasilitatorlik tushunchasi ochib berilgan. Sifatli ta’limni rivojlantirishda o‘qituvchilarda fasilitatorlik qobiliyatlarini shakllantirish, sifatli ta’limni tashkil etish texnologiyalari yoritib berilgan.

Abstract: The article explains the concept of facilitation and facilitation. In the development of quality education, the formation of facilitation skills of teachers, the technologies of organization of quality education are highlighted.

Аннотация: В статье раскрыто понятие фасилитации и фасилитации. В развитии качественного образования выделено формирование фасилитаторских навыков учителей, технологии организации качественного образования.

Kalit so‘zlar: fasilitatsiya, fasilitator, sifatli ta’lim, mas’uliyat, shakllantirish, rivojlantirish, mahurat, xolislik, muloqot.

Key words: facilitation, facilitator, quality education, responsibility, formation, development, expertise, objectivity, communication.

Ключевые слова: фасилитация, фасилитатор, качественное образование, ответственность, формирование, развитие, экспертность, объективность, коммуникация.

KIRISH. O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’lim sifatini oshirish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to‘g‘ri yo‘li ekanligini aytib o‘tdi va shu nuqtai nazardan 2023-yilni “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim” yili deb nomladi. “Yusuf Xos Hojib bobomiz aytganlaridek, „Zakovat bor joyda ulug‘lik bo‘ladi, bilim bor joyda buyuklik bo‘ladi“. Shuning uchun ushbu sohada boshlagan islohotlarimizni davom ettirishimiz, ta’lim dargohlariga borib, o‘qituvchi va murabbiylar bilan ko‘proq muloqot qilib, sifatni oshirish bo‘yicha ular qo‘ygan masalalarni birgalikda hal qilishimiz zarur” deydi yurtboshimiz so‘zlagan nutqlarida.[1.] Shunday ekan biz ham sifatli ta’limni yo‘lga qo‘yishda o‘z hissamizni qo‘shmog‘imiz talab va takliflarimizni bildirmog‘imiz joiz. Buning uchun umumiy o‘rta ta’lim maktablarida ta’lim berayotgan o‘qituvchilarda fasilitatorlik qobiliyatlarini shakllantirish orqali erishishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Fasilitatsiya nima? Fasilitator kim? Bularning zaminida qanday ma’no yashiringan? Fasilitatsiya bu maxsus boshqarish uslubi hisoblanib, unda boshqaruv direktiv xususiyatga ega. O‘zini o‘zi boshqarish tizimining o‘zini o‘zi boshqarish doirasidan tashqariga chiqmaydi. Bir so‘z bilan aytganda, fasilitatsiya ham jarayon, ham harakat demakdir. Yuqori sifatli va samarali guruhlarining o‘zaro ta’sirini amalga oshirish, guruh hamkorligi va qo‘shma faoliyatini tashkil etish vositasidir.

Fasilitator kim? Bu atama ingliz tilidan olingan osonlashtirish – “jarayonni soddalashtirish” yoki “osonlashtirish.” Fasilitator - bu guruh maqsadlariga samarali erishishni ta’minlash uchun guruh tadbirini rejalashtiradigan, boshqaradigan va boshqaradigan shaxs. U muhokamaning borishini, fikrlarning ravshanligini va barcha ishtirokchilarning ishtirokini nazorat qiladi.[3]

Samarali bo‘lishi uchun fasilitator xolislik va xolislikni saqlashi kerak. Bu faqat tashqaridan kelgan odam bunday odam bo‘lishi mumkin degani emas. Fasilitator uchun asosiy narsa betaraf qolishdir. U o‘zining shaxsiy qarashlaridan, boshqa ishtirokchilar bilan munosabatlaridan chekinadi va faqat guruh dinamikasi yoki jarayoniga e‘tibor beradi.

Har qanday fasilitatorning asosiy mas’uliyati guruh jarayoni uchun yo‘nalishni belgilash va uning rivojlanishi mumkin bo‘lgan muhitni yaratishdir. Shunday qilib, u guruhga eng oqilona qarorlar va muvaffaqiyatli xulosaga kelishga yordam beradi.

Ta’lim jarayonida ta’lim muassasalaridagi ta’lim sifati va rivojlanishining samaradorligi fasilitatorning kasbiy mahorati va malakasiga bog‘liq. Fasilitatorlik qobiliyatiga ega bo‘lishda psixologik o‘zaro ta’sir qilish ko‘nikmalari va samarali muloqotni ta’minlash texnologiyalarini puxta egallashi muhim o‘rin tutadi.

NATIJALAR. Sinfdagi ta’limni real dunyo bilan bog‘lash o‘quvchilarga o‘rganayotgan narsalarining ahamiyatini ko‘rishga yordam beradi. Xuddi shunday, dunyoni sinflarimizga olib kirish bola uchun qiziq va qaysidir ma’noda motivatsion kuch. Masalan, ixtiyoriy mavzuni sinfdan tashqaridagi biror predmet yoki hodisaga qanday aloqasi borligini sharhlab, qisqacha talqin orqali aniq tushunchalar berish o‘quvchilarning tasavvurlarini boyitishga xizmat qiladi. Bolalarga nimani o‘rganishlari bilan birga nima uchun kerakligini tushuntiring.

Hozirgi kunda ta’lim jarayonida o‘quvchilarni fanlarni o‘zlashtirishi ortida manfaat borligini kuzatamiz. Misol uchun ota-onasidan qo‘rqqani uchun, ustozni aytgani uchun yoki imtixon topshirish uchun kabi qarashlar orqali fanlarni o‘rganishadi. Shunday holatlarni hisobga olgan holda fasilitatsiya akademik mazmun bilan bir qatorda, o‘quvchilarni o‘rganishda yaxshiroq tanlov qilishlari uchun qanday o‘rganishni o‘rgatadi.

Bolalarni o‘qitishda an’anaviy o‘qitish uslubiga tayanib keldik va bunda o‘qituvchining roli ta’kidlandi. Bugungi kunda esa ta’lim jarayonida fasilitatsiyaning roli o‘rganib chiqildi va bunda fasilitatsiya ishtirokchilarni o‘z ta’lim jarayoniga jalb qilish mas’uliyatini yuklaydi. Demak, fasilitatorlar – bu an’anaviy o‘qitish tushunchasi ostida ishlamaydigan, aksincha, o‘quvchilar o‘zlari o‘rganishi uchun yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadigan, ma’lum g‘oyalar haqida ularning fikrlarini shakllantirishni maqsad qilganlardir.

MUHOKAMA. Pedagog fasilitatorning faoliyati o‘quvchilarning tashabbuskorligi, mustaqil fikrlay olishi, nazariyani amaliyotga tadbiiq eta olishlikni rivojlantiruvchi, o‘quv jarayonidagi tengdoshlari davrasidagi muloqotni barqarorlashtirishda yordam beradigan shaxs hisoblanadi.

Fasilitator quyidagi ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak:

1. O‘quv mashg‘ulotida muhokamani to‘g‘ri yo‘nalishga yo‘naltirish va qurish.
2. Jamoaviy qarorlarning xilma xilligidan eng maqbul va to‘g‘ri, shuningdek, muayyan vaziyatda samaralisini tanlash.
3. Xavfli qarorlar qabul qila olish va ular uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish.
4. Talabalarning turli guruhlari, muammoli va qiyin bolalar bilan muloqot qilish.
5. Turli formatdagi suhbatlar, dialoglar, munozaralar qura olish va ularda osongina harakatlana olish.
6. Tarbiyaviy ta’sirning turli uslub va vositalarini qo‘llash, ularni samarali birlashtirish.

7. Jamiyat taraqqiyotining yangi ijtimoiy iqtisodiy sharoitlariga, ta’lim sohasidagi siyosiy yo’nalishlarga oson moslashish.

8. Ta’lim muammolari va vazifalarini hal qilish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish.

9. Stressli vaziyatlarni engish, his tuyg’ularni boshqarish.

10. O’quvchi talabalar bilan ochiq muloqot.

11. Shaxsiy rivojlanishni rag’batlantirish va ularning fazilatlarini, qobiliyatlarini o’zgartirish, ko’nikmalarini rivojlantirish.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, fasilitatsiya ko’p aqliy kuch talab qiladi. Demak, muhokama va g’oyalarning borishini kuzatish qiyin bo’ladi. Neytrallik ham muhimdir. Shuning uchun, agar fasilitator natijadan manfaatdor bo’lsa yoki natijaning muvaffaqiyatiga ta’sir qilishi mumkin bo’lgan ko’nikma, tajriba, ma’lumot va vakolatga ega bo’lsa, boshqa nomzod va tashqi fasilitatorni ko’rib chiqish kerak.

O’quv jarayoni yaxshi o’tishi uchun fasilitator, avvalo, kerakli natijani amalga oshirishi kerak. Fasilitator mas’uliyatining asosiy qismi quyidagilardan iborat:

- guruh jarayonining borishi rejasini tuzish, shuningdek, guruhga kerakli natijaga yaqinlashishga eng yaxshi yordam beradigan texnika va vositalarni tanlash;
- quyidagilarni ta’minlash uchun guruh dinamikasini nazorat qilish:
- har kimning tegishli ishtiroki;
- guruh a’zolari o’rtasida qo’llab-quvvatlash va o’zaro tushunish;
- har bir g’oya, savol va taklifni ko’rib chiqish;
- natija uchun yig’ilish a’zolarining birgalikdagi javobgarligi.
- natijalar, ishtirokchilarning harakatlari va muammoli mavzular to’g’ri qayd etilishi va ko’rib chiqilishini ta’minlash.

Adabiyotlar ro’yxati.

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo’lishi kerak. O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag’ishlangan majlisidagi O’zbekiston Respublikasi Prezidenti nutqi. Xalq so’zi gazetasi, 2017.16 yanvar, №11

2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demoqratik O’zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag’ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo’shma majlisidagi nutqi. Sh.M. Mirziyoyev. - Toshkent: O’zbekiston, 2016. 56 b.

3. Turdieva N. S. Didactic conditions for the formation of attitudes toward education as a value among primary school pupils // Middle European Scientific Bulletin.

4. 6.M. Ochilov. Muallim qalb me’mori. O’quv qo’llanma T: O’qituvchi. 2004-yil

5. 7.N. Egamberdieva. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. Alisher Navoiy nomidagi UzMKN. T: 2009-yil.

6. Aganov I.G. K voprosu o formirovaniye kriticheskogo obrazovaniye. 2001. №2

7. Nishonov A, Xaydarov B, Nuriddinov B. va boshqalar. Baholash metodlari. O’quv metodik qo’llanma. T., 2003. 190 bet.